

Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365
4100 AJ Culemborg
tel: 0345-512710
fax: 0345-519849
www.buwa.nl

Provincie Zeeland
t.a.v. mw. E.A. Dekker
Ruimte, Milieu en Water
Postbus 165
4330 AD Middelburg

datum: 28 juni 2010
uw kenmerk: 09025427
ons kenmerk: 09-406/10.06737/TheBo
auteur: T.J. Boudewijn
projectleider: T.J. Boudewijn

Oplegnotitie Actualisatie Natuurtoets Waterdunen

Inleiding

In het kader van het project Waterdunen in West Zeeuwsch-Vlaanderen moet rekening worden gehouden met het huidige voorkomen van op grond van de Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet 1998 beschermde soorten en habitattypen. In 2006 heeft Bureau Waardenburg in dit kader een gecombineerde quick scan voor de Flora- en faunawet en een voortoets voor de Natuurbeschermingswet 1998 uitgevoerd.

Er is in 2006 veldwerk verricht aan hogere planten, vleermuizen en broedvogels, terwijl er ook bronnenonderzoek heeft plaatsgevonden (Van Maanen & Reitsma 2006). De Provincie Zeeland heeft Bureau Waardenburg gevraagd om een update van het rapport te verzorgen. In overleg met de Provincie Zeeland is besloten om geen nieuw rapport te maken, maar om een oplegnotitie te verzorgen, die bij de Natuurtoets van 2006 kan worden gevoegd. In deze oplegnotitie komen de volgende zaken aan de orde:

- Aanpak van de actualisatie (gebruikte methoden);
- Resultaten van de actualisatie;
- Korte beoordeling of de actualisatie aanleiding is voor een aanpassing van de Natuurtoets uit 2006, waarbij een eventuele aanpassing een onderdeel vormt van deze oplegnotitie.

Aanvullend kwam nog een vraag over het voorkomen van de veldspitsmuis in het onderzoeksgebied en of de conclusies van de natuurtoets op dit punt aangepast moeten worden.

Aanpak actualisatie

Figuur 1 geeft een overzicht van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied is op 9 juli 2009 bezocht van 19:00 - 23:30, waarbij tot zonsondergang aandacht is geschonken aan het voorkomen van hogere planten en het voorkomen van vogels en na zonsondergang aan vleermuizen. Op 10 juli 2009 is het gebied vanaf 4:00 tot 11:00 opnieuw bezocht, waarbij eerst een vleermuisronde is gehouden en vervolgens zijn de tijdens het onderzoek van 2006

vastgestelde groeiplaatsen van in het kader van de Flora- en faunawet beschermde hogere planten opnieuw bezocht.

In het voorjaar van 2010 is het onderzoeksgebied rond zonsopgang bezocht op 24 maart, 30 maart, 2 april, 5 april en 18 mei. In het gehele onderzoeksgebied zijn territoriumindicerende waarnemingen van broedvogels van de Rode Lijst geregistreerd. De waarnemingen zijn met behulp van de criteria uit Van Dijk (2004) bewerkt tot territoria.

Tenslotte is de conceptnotitie voorgelegd aan lokale deskundigen. Hun opmerkingen en aanvullingen zijn verwerkt in de definitieve notitie.

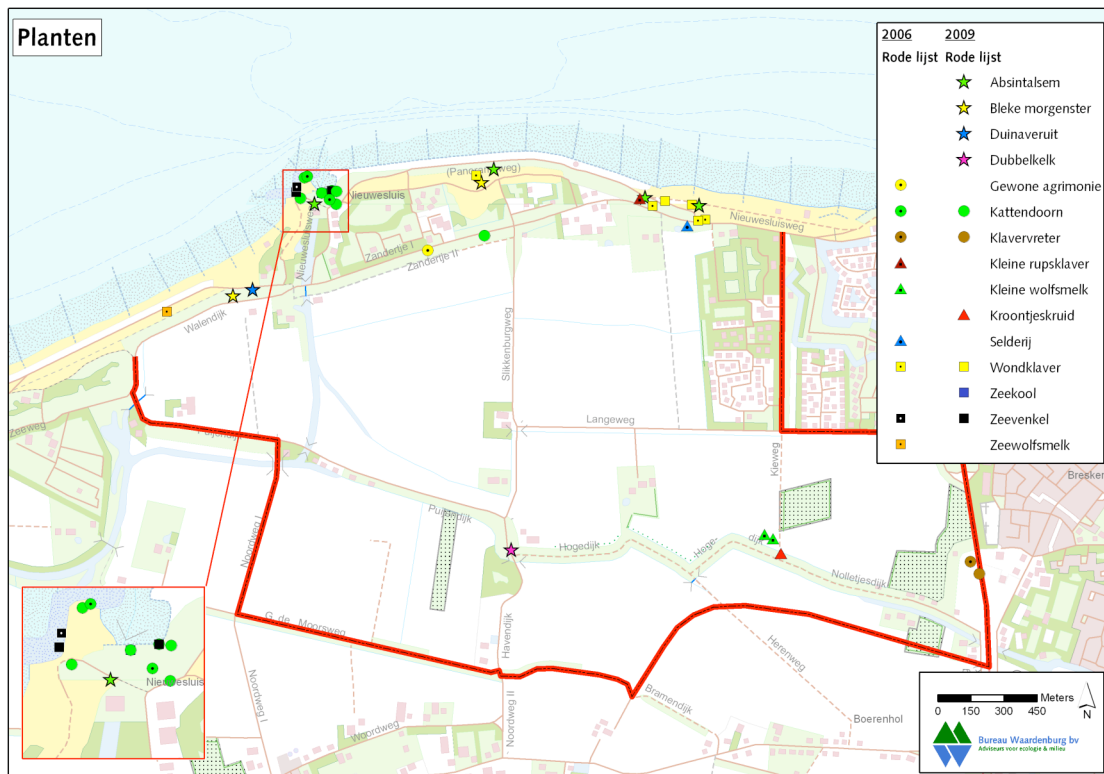
Figuur 1. Ligging projectgebied Waterdunen. De noordelijke grens wordt gevormd – niet in rood gemarkeerd – door de landzijde van de zeedijk. Het buitendijkse gebied valt buiten het onderzoeksgebied.

Resultaten

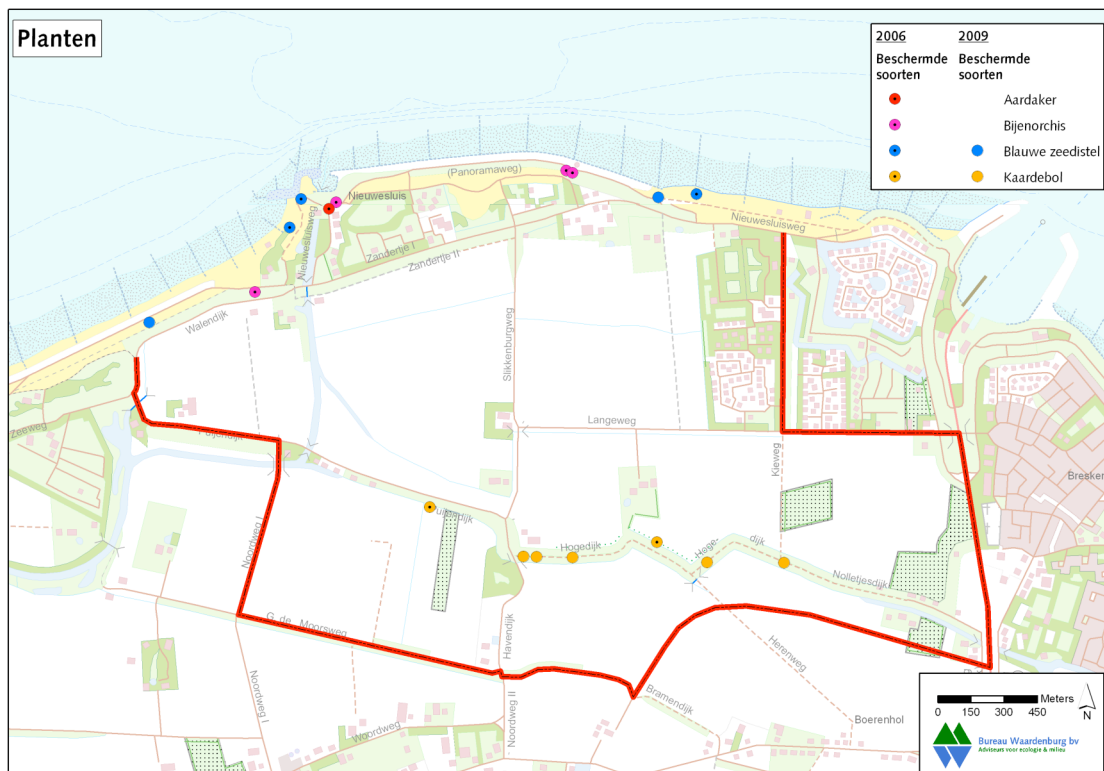
Hogere planten

Tijdens het veldbezoek op 9 en 10 juli 2009 was op verschillende locaties, zoals langs het Zandertje I en langs de Panoramaweg, de vegetatie reeds gemaaid, waardoor het niet mogelijk was om alle soorten van de Rode Lijst en de Flora- en faunawet terug te vinden.

In figuur 2 wordt een overzicht gegeven van de vindplaatsen van soorten van de Rode lijst vastgesteld in 2006 en in 2009. Zoals reeds eerder is aangegeven, was de berm van het Zandertje I en de binnen- en buitenrand van de duinen deels gemaaid en hier werden de grootste verschillen in het voorkomen van plantensoorten tussen 2006 en 2009 gevonden. Gewone agrimonie, kleine rupsklaver, kleine wolfsmelk, selderij en zeewolfsmelk werden niet gevonden, maar wel werden daarentegen soorten als absintalsem, bleke morgenster, duinaveruit, zeekool en dubbelkelk gevonden. In grote lijnen waren de gebieden die in 2006 belangrijk waren voor Rode Lijstsoorten in 2009 nog steeds belangrijk voor Rode Lijstsoorten: de duinzone, de Hogedijk en de groeiplaats van klavervreter in de berm van de N58.

Figuur 2. Vastgestelde groeiplaatsen van hogere planten van de Rode Lijst in 2006 en 2009 in het onderzoeksgebied.

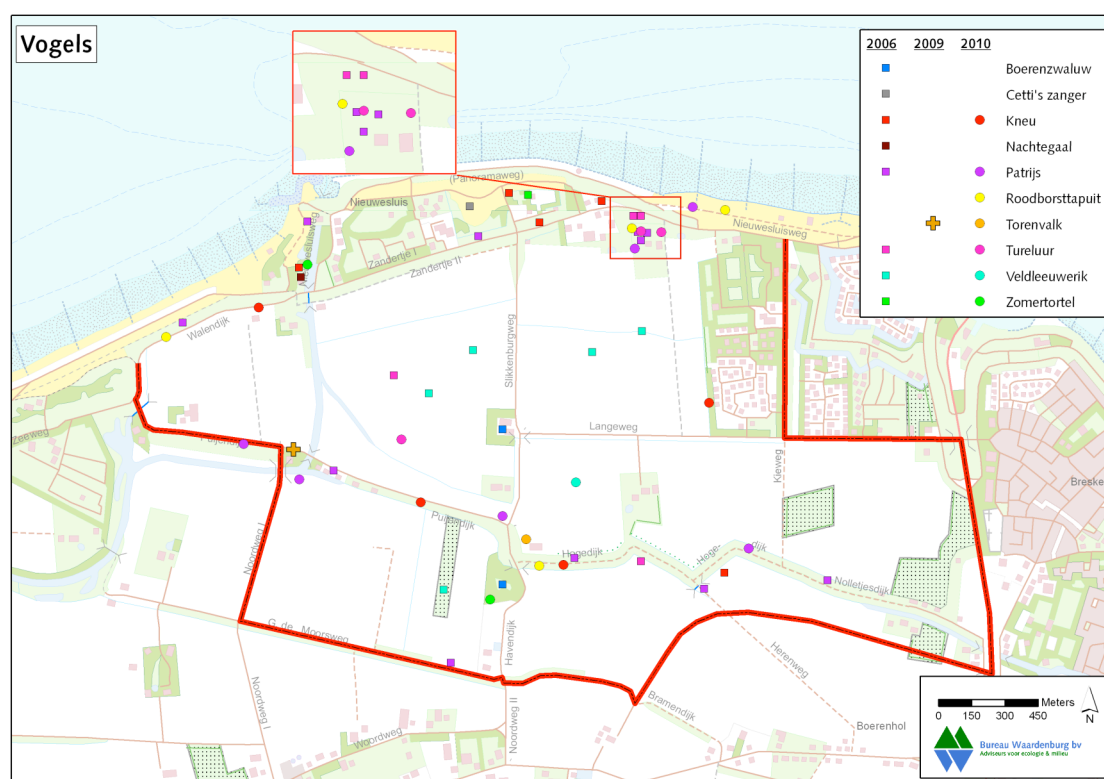
Figuur 3. Vastgestelde groeiplaatsen van volgens de Flora- en faunawet beschermde hogere planten in 2006 en 2009 in het onderzoeksgebied.

In Figuur 3 wordt een overzicht gegeven van beschermde hogere planten die in 2006 en 2009 in het onderzoeksgebied zijn waargenomen. Ook voor de beschermde planten geldt dat

enkele bekende groeiplaatsen in juli reeds gemaaid waren, zodat aardaker en bijenorchis niet terug gevonden konden worden. De eerder vastgestelde groeiplaatsen van de blauwe zeedistel werden niet terug gevonden, maar wel werden twee nieuwe groeiplaatsen vastgesteld. Langs de Hogedijk werden in vergelijking met de situatie in 2006 duidelijk meer groeiplaatsen van de grote kaardenbol vastgesteld. Afgezien van de aardaker en de bijenorchis was het voorkomen van beschermde planten in 2009 niet afwijkend van de situatie in 2006.

Vogels

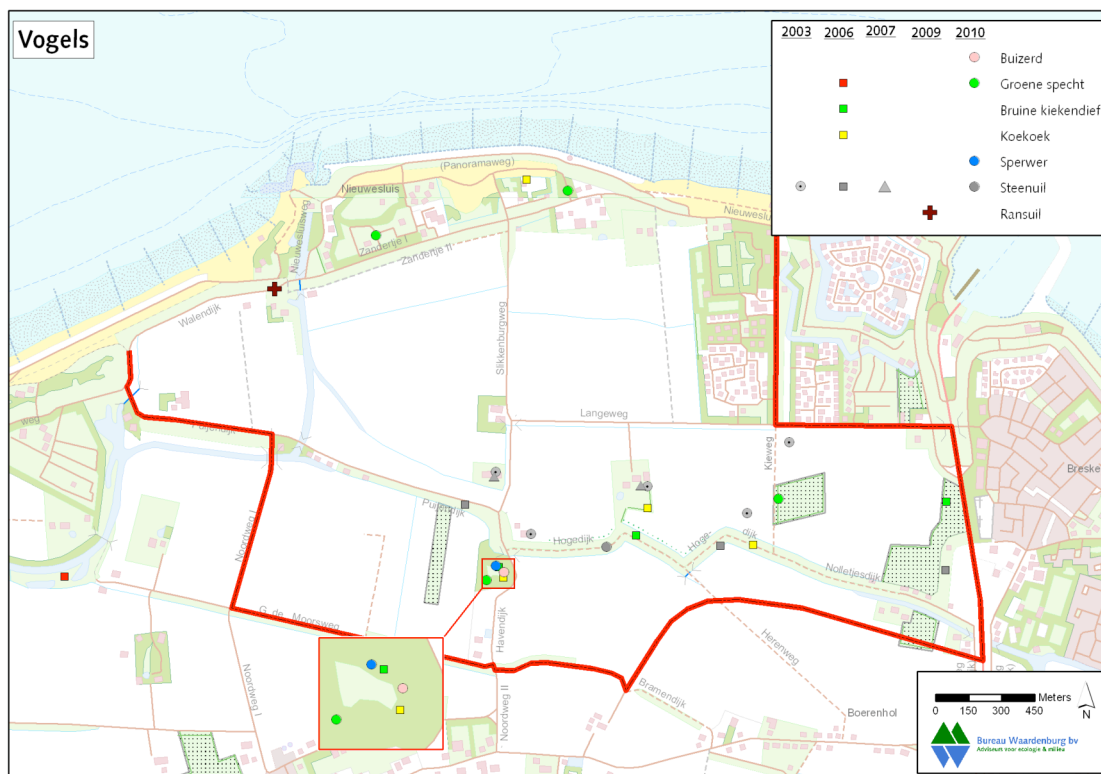
De vastgestelde broedvogels staan in twee figuren weergegeven (figuur 4 en 5). In 2006 werden boerenzwaluw, Cetti's zanger, nachtegaal, koekoek en buizerd wel in het onderzoeksgebied vastgesteld en in 2010 niet. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de boerenzwaluwen in 2010 laat terugkeerden uit de broedgebieden en daardoor tijdens het veldbezoek mogelijk gemist zijn. In 2010 werden buizerd, sperwer en roodborsttapuit als broedvogels vastgesteld, terwijl deze soorten in 2006 ontbraken. In 2009 werd langs de Walendijk een roepende ransuil vastgesteld. De belangrijkste gebieden zijn de duinzone, het karreveld Noord-Breskenspolder en het lint van de Puijendijk en Hogedijk. In de open poldergebieden is de veldleeuwerik flink achteruit gegaan.

Figuur 4. Voorkomen van broedvogels in het onderzoeksgebied in 2006, 2009 en 2010 (I). Met uitzondering van de waarnemingen in 2009 hebben alle overige waarnemingen betrekkingen op territoriumindicerende waarnemingen.

De steenuil, waarvan de rust- en verblijfplaats jaarrond beschermd is, is in 2009 alleen langs de Hogedijk aangetroffen en dit gebied wordt niet door de realisatie van Waterdunen beïnvloed. Ook blijft de functionele leefomgeving voor deze soort intact. Mogelijk dienen aan het beginstuk van de Hogedijk-Nollendijk enige aanpassingen worden uitgevoerd om perceel Langeweg 103 bereikbaar te maken, maar er wordt vanuit gegaan dat dit niet invloed is op het leefgebied van de steenuil en dat de vaste rust- en verblijfplaats gespaard wordt.

Andere vogelsoorten die niet of nauwelijks een eigen nest bouwen, zoals buizerd, sperwer en ransuil hebben hun broedlocatie op plaatsen die bij de realisatie van Waterdunen niet aangetast worden. Voor zowel sperwer als buizerd blijft het foerageergebied grotendeels intact. De ransuil van de Walendijk verliest wel een deel van zijn potentiële foerageergebied. Vermoedelijk jaagt de soort vooral langs de duinrand en minder op de grootschalige akkerpercelen. Dit betekent dat de functionele leefomgeving voor deze soort grotendeels intact blijft.

Figuur 5. Voorkomen van broedvogels in het onderzoeksgebied in 2006, 2009 en 2010 (I). Met uitzondering van de waarnemingen in 2009 hebben alle overige waarnemingen betrekkingen op territoriumindicerende waarnemingen. De waarnemingen van 2003 en 2007 zijn beschikbaar gesteld door A. de Smet, districtcoördinator Steenuilonderzoek Nederland (STONE).

Zoogdieren

Door Van Maanen & Reitsma (2006) is een overzicht samengesteld van de vleermuiswaarnemingen in het onderzoeksgebied en in 2006 zijn ook waarnemingen van vleermuizen verricht. De waarnemingen in 2006 beperkten zich tot waarnemingen van de gewone dwergvleermuis. In 2010 zijn opnieuw alleen gewone dwergvleermuizen waargenomen, die zich vooral ophielden langs lijnvormige elementen. Aangezien deze grotendeels behouden blijven, verandert de situatie voor de gewone dwergvleermuis niet. Er zijn geen vaste verblijfplaatsen van deze soort in het projectgebied bekend, zodat de situatie voor deze soort niet of nauwelijks verandert.

Figuur 6. Waarnemingen van vleermuizen in 2006 en eerder en in 2010 in het onderzoeksgebied. In 2006 zijn alleen gewone dwergvleermuizen in het projectgebied waargenomen. De overige waarnemingen hebben betrekking op oudere literatuurgegevens.

Veldspitmuus

Door Van Maanen & Reitsma (2006) werd aangegeven dat het voorkomen van de veldspitmuus in het onderzoeksgebied niet geheel was uit te sluiten. De Provincie Zeeland heeft via het Waterschap Zeeuwsch-Vlaanderen de bevestiging gekregen dat de veldspitmuus in het onderzoeksgebied voorkomt.

De veldspitmuus is in Zeeuw-Vlaanderen een redelijk algemeen voorkomende soort (brief Dienst Regelingen, 27 april 2006, ff75c.05.toek.458.sh). De soort is gebonden aan kleinschalig agrarisch cultuurlandschap dat niet te intensief beheerd wordt. Hij komt voor in overgangsvegetaties, lintvormige landschapselementen, opgaande kruidenvegetaties en overhoekjes (www.zoogdiervereniging.nl).

Dit betekent dat de veldspitmuus in het onderzoeksgebied gebonden is aan de ruigten van dijken en wegen en niet op de grootschalige akkers zal voorkomen. Het voorkomen zal dan ook beperkt zijn tot de duinzone en tot gebieden als de Nolletjesdijk, de Hogedijk en de Puijendijk. De duinzone wordt niet aangetast en de ruigten langs de Nolletjesdijk, de Hogedijk en de Puijendijk blijven eveneens behouden, terwijl er langs het onderzoeksgebied en de te behouden bebouwing en wegen kaden worden gelegd, zodat de oppervlakte geschikt biotoop voor deze soort eerder zal toenemen dan afnemen.

Discussie

In 2008 zijn door lokale deskundigen langs de Groenedijk (op kaart weergegeven als Zandertje I) veel exemplaren van de kattendoorn (Rode Lijstsoort) en 3 exemplaren van de bijenorchis (Ff-wetsoort) vastgesteld. In 2009 is hier alleen de kattendoorn gevonden. In 2006 werd de bijenorchis langs de helling van de Walendijk gevonden en op verschillende andere plaatsen in de directe omgeving. Het voorkomen van deze soort langs Zandertje I past hier

goed bij. In 2009 werd de kattendoorn ook langs de weg van Zandertje I gevonden, zodat dit goed overeenstemt met de waarnemingen in 2008.

Volgens lokale deskundigen komen geen vlinders in het plangebied voor, die beschermd zijn in het kader van de Flora- en faunawet.

Lokale deskundigen noemen voor 2009 het voorkomen van de roodborsttapuit in 2009 langs de Walendijk. Deze soort is ook bij het veldwerk in 2009 vastgesteld. Daarnaast noemen zij het voorkomen van de sprinkhaanzanger in de duinen van Het poldertje (particulier bezit). Ook vermelden zij het voorkomen van een steenuil in knotwilgen bij de boerderij langs de Lange Weg. Deze steenuil is tijdens de inventarisatie in 2009 vlak langs de Hogedijk waargenomen. In 2003 en 2007 zijn de steenuilen in West Zeeuws-Vlaanderen door leden van 't Duumpke geïnventariseerd. Deze informatie is ook in figuur 5 weergegeven. De gepresenteerde gegevens suggereren een teruggang van de steenuil; 2003: 5 paar; 2006: 3 paar; 2007: 2 paar en 2010: 1 paar. Hierbij dient aangetekend te worden dat in 2010 niet met geluid is geïnventariseerd, zodat mogelijk het aantal steenuilen is onderschat. In 2011 gaan de leden van 't Duumpke weer West Zeeuws-Vlaanderen integraal op steenuilen inventariseren, zodat hieruit een goed beeld van de verspreiding van de steenuil kan worden verkregen.

De steenuil is een soort met een jaarrond beschermde vaste rust- en/of verblijfplaats. Hiervoor geldt dat de bijbehorende functionele leefomgeving tevens beschermd is. Voor de steenuilen met territoria tussen de Lange Weg en Hogedijk-Nolletjesdijk verandert door Waterdunen niets ten aanzien van broedplaats en functionele leefomgeving. Alleen indien er een steenuilterritorium is op de hoek van Slikkenburgseweg en Puijendijk, zoals in 2003 en 2007, vindt er mogelijk beïnvloeding van de functionele leefomgeving plaats en daarmee overtreding van de Flora- en faunawet. Hiervoor wordt geen ontheffing verleend, maar door mitigerende maatregelen dienen negatieve effecten voorkomen te worden. Voorgesteld wordt om de inventarisatie van 2011 af te wachten en op basis daarvan te beslissen of het noodzakelijk is om mitigerende maatregelen te nemen voor de eventuele aantasting van de functionele leefomgeving van steenuilen door de realisatie van Waterdunen.

Van Maanen & Reitsma (2006) gaan in hun rapport er nog vanuit dat er een fietspad over de Hogedijk-Nolletjesdijk wordt aangelegd en dat dit conflicteert met de gunstige staat van instandhouding van de steenuil in Nederland. In de huidige plannen wordt er geen fietspad over de Hogedijk-Nolletjesdijk aangelegd, zodat er geen effecten op de vaste rust- en verblijfplaats van deze soort met functionele leefomgeving wordt verwacht.

Voor de overige vogelsoorten met een vaste rust- en/of verblijfplaats verandert de situatie nauwelijks. De verblijfplaatsen zelf worden niet aangetast. Alleen voor de ransuil wordt de functionele leefomgeving iets beperkt. Naar verwachting is de resterende oppervlakte leefgebied voldoende voor de duurzame vestiging van een ransuilpaar.

Voor relevante zoogdieren als de gewone dwergvleermuis en de veldspitsmuis blijft het leefgebied grotendeels intact of breidt mogelijk zelfs iets uit, zodat voor deze soorten de omstandigheden ook niet ongunstiger worden.

Ten aanzien van de Flora- en faunawet kan opgemerkt worden dat voor broedende vogels geen ontheffing wordt verleend. Dit betekent dat de werkzaamheden na het broedseizoen dienen te starten of voor het broedseizoen. In dit laatste geval betekent dit dat regelmatig gecontroleerd dient te worden of aan te pakken stukken grond al dan niet gebruikt wordt als broedlocatie door vogels. Indien er broedende vogels aanwezig zijn dienen de

werkzaamheden zodanig uitgevoerd te worden dat er geen verstoring van de broedende vogels plaatsvindt. Dit kan gebeuren door een fasering in ruimte en tijd. Voor de steenuil wordt aangeraden om de resultaten van de integrale inventarisatie van 2011 af te wachten, zodat dan met zekerheid kan worden vastgesteld of de functionele leefomgeving wordt aangetast en mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn.

Binnen het onderzoeksgebied is de grote kaardebol vastgesteld, maar dit is een soort van tabel 1 van de Flora- en faunawet, zodat hiervoor geen ontheffing hoeft te worden aangevraagd. Ander soorten van tabel 2 en 3 van de Flora- en faunawet komen voor langs de noordgrens van het plangebied, waar niet wordt ingegrepen, zodat hiervoor geen ontheffing hoeft te worden aangevraagd. Het voorkomen van de veldspitsmuis is bevestigd door het Waterschap. Dit is eveneens een tabel 3 soort. Door zijn habitatvoorkeur komt veldspitsmuis niet voor in het te vergraven deel van het onderzoeksgebied, zodat voor deze soort geen ontheffing dient te worden aangevraagd.

Voor de overige in het gebied aanwezige, grondgebonden zoogdieren hoeft geen ontheffing te worden aangevraagd, aangezien dit alleen tabel 1 soorten betreft. Wel geldt voor deze soorten de zorgplicht, zodat bij de werkzaamheden rekening met deze soorten moet worden gehouden.

Voor de vleermuizen hoeft geen ontheffing aangevraagd te worden aangezien geen vaste verblijfplaatsen worden aangetast.

Conclusie

De waarnemingen in juli 2009 en voorjaar 2010 vormen geen aanleiding om de grote lijn van de conclusies van Van Maanen & Reitsma (2006) te herzien. Er worden geen negatieve effecten in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 verwacht. Er hoeft dan ook geen vergunning te worden aangevraagd in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

Er worden geen blijvende negatieve effecten verwacht op het binnen het onderzoeksgebied gelegen EHS-terrein Nolletjesdijk. Ten aanzien van het EHS-gebied Karrevelden Oude Breskenspolder geldt dat de bestaande karrevelden gehandhaafd blijven en dat door de realisatie van het project Waterdunen de nagestreefde biotopen in zelfs grotere oppervlakten gerealiseerd kunnen worden (Van Maanen & Reitsma 2006).

Ook de conclusies van Van Maanen & Reitsma (2006) ten aanzien van soorten van de Flora- en faunawet blijven intact en alleen kan een kleine nuancering ten aanzien van de steenuil aangebracht worden. Soorten van tabel 2 en 3 komen niet in het plangebied voor. Alleen indien wordt ingegrepen in het gebied direct langs het Zandertje I en de Waaldijk dient nagegaan te worden of de groeiplaatsen van de bijenorchis aangetast worden. Indien dit het geval is dient ontheffing voor deze soort aangevraagd te worden.

Literatuur

Dijk, A.J. van, 2004. Handleiding Broedvogelmonitoring Project (broedvogelinventarisatie in proefvlakken) SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Maanen, E. van & J.M. Reitsma, 2006. Natuurtoets projectgebied Waterdunen, Zeeuwsch Vlaanderen. Onderzoek in het kader van de natuurwetgeving. Rapport 06-089. Bureau Waardenburg, Culemborg.